

Лорън Кейн

**КРЕДИТНА ПОЛИТИКА НА
ТЪРГОВСКАТА БАНКА**

София, 1994 г.

Лорън Кейн е в България от 4 юли 1992 г. като съветник по банков надзор на управителя на Българската народна банка, изпратен от Министерството на финансите на САЩ. Бил е ревизор на федерални резервни банки към Организацията за контрол върху паричното обращение на САЩ. Въз основа на осемнадесетгодишния си опит като банков ревизор той осигурява технически съвети и подпомага персонала на управление „Банков надзор“ в БНБ.

Изразените в студията мнения са лично негови и не отразяват непременно позициите на БНБ, Министерството на финансите на САЩ, Организацията за контрол върху паричното обращение на САЩ и Посолството на САЩ в България.

© Loren Cain, 1994

© Красимир Логофетов, превод, 1993

c/o Jusautor, Sofia

Издание на Българската народна банка
1000 София, пл. „Княз Александър Батенберг“ № 1
Телефон 886-351, 813171
Телекс (067) 24090, 24091
Факс (3592) 880558, 884401
Печат: Печатна база на БНБ

Въведение

Настоящата разработка излага факторите, които оказват влияние върху развитието на писмено формулираната кредитна политика, и съдържа обяснителни бележки и примери. Всяка банка, всеки клон на банка са уникални като пазарно място, кадри, ресурси, проблеми и т.н. Ето защо тази студия няма характера на правилник, а служи най-вече за изходна база, която ще помогне на търговските банки при изготвянето на такава кредитна политика, която е способна да задоволява конкретните им потребности. Това изисква управителният съвет на банката, ръководството и кредитните инспектори да обсъдят комплексните цели на кредитния портфейл на банката и да очертаят политиката за тяхното постигане.

Основания за необходимостта от кредитна политика

Кредитната политика има за задача да подпомогне ръководството на банката и нейните служители в предоставянето на добри кредити, които съответстват на целите, приети от управителния съвет. Така управителният съвет има възможността по утвърден процедурен ред да оценява работата на кредитните инспектори. Всяка политика представлява определена последователност от действия, които служат за вземане на решения. Тя предписва правилата и действията, от които ще се ръководи персоналът на кредитния отдел.

При условие че кредитната политика е внимателно формулирана и наложена от управителния съвет и е ясно разбрана на всички равнища, тя ще подпомага в голяма степен ръководството на банката за:

- поддържане на подходящи кредитни стандарти;
- предпазване от ненужни рискове;
- правилна оценка на нови възможности за бизнес;
- определяне на правила за точна документация по кредитите.

Членовете на съвета на директорите носят отговорността за формулирането на подходящ „сбор от правила“ за тяхната банка. Освен това те трябва да преразглеждат тези правила, за да е сигурно, че не са остарели поради променящите се икономически условия, че са достатъчно гъвкави, за да действуват при различни обстоятелства, а в

онези, които се окажат непрактични и недействени, своевременно ще се внесат нужните корекции.

Установяването на кредитна политика е особено важно, като се има предвид сегашната ситуация в България и произтичащите от нея трудности. А те са:

- липсата на достатъчно закони и разпоредби за регламентиране правата на заемодателите и действията по залагане и ликвидирание на обезпечението;
- липсата на нормативна уредба относно реда и действията за обявяване на банкрут;
- липсата на опит на много от кредитните инспектори в областта на кредитораздаването при сегашните условия;
- липсата на съгласувана и сигурна финансова информация за потенциалните кредитополучатели;
- натиска да се предоставят кредити, за да се покаже на акционерите бърза печалба;
- законовите изисквания за предоставяне на кредити;
- консолидирането на банки, които имат кредитна дейност в различни области на националното стопанство;
- предоставянето на кредити от директори въпреки изразеното несъгласие на кредитния инспектор.

Макар че не всички фактори, включени в тази разработка, са приложими към банковото дело в България в настоящия момент, те ще се наложат в процеса на развитие на банковата система. Респективно, щом някои от факторите престанат да действуват, политиката ще се нуждае от преработване, което да отрази настъпилите промени.

Основни моменти на кредитната политика

- I. Цели на политиката
  - 1. Външни – пазарна зона
  - 2. Вътрешни:
    - а. Доходност, ликвидност, управление на активите и пасивите и др.
    - б. Определяне на рисковете
- II. Определяне и администриране на кредитната политика
  - 1. Създатели
  - 2. Отговорност
- III. Пълномощия при отпускането на кредити
  - 1. Обхват на пълномощията
  - 2. Кредитни инспектори и техните пълномощия
  - 3. Одобряване на разрешения за кредити
- IV. Организация на комитета по отпускане на кредити
- V. Класифициране на кредитите
  - 1. Редовни
  - 2. Под наблюдение
  - 3. Нестандартни
  - 4. Лоши
  - 5. Загуби
- VI. Преглед на отпуснатите кредити
- VII. Кредитни досиета
  - A. Изисквания по отношение на кредитните досиета
  - B. Съдържание на кредитното досие
    - 1. Молба за отпускане на кредит
    - 2. Копие от договора за кредит
    - 3. Кредитни мемориални записки
    - 4. Бизнесплан
    - 5. Финансови отчети
    - 6. Таблици за икономически анализ

- 7. Кореспонденция
- 8. Други важни сведения

- VIII. Общ кредитен лимит
  - A. Максимален размер на кредита, предоставен на един клиент
  - B. Контрол над поетите ангажменти за отпускане на кредити
  - B. Ангажменти според договорния статут
    - 1. Кредитни линии
    - 2. Обвързващи ангажменти
    - 3. Неофициални ангажменти
    - 4. Вътрешни линии

- IX. Обезпечение
  - 1. Функции и цели
  - 2. Адекватност на обезпечението
  - 3. Права на заемодателя
  - 4. Защита на правото за задържане на обезпечението

- X. Лихвени проценти

- XI. Погасителен план на кредита

- XII. Просрочени кредити

- XIII. Проблемни кредити

- XIV. Загуби от кредити

- XV. Кредити в чужда валута

- XVI. Заключение

Кредитна политика

Цел на банката

Формулирането на кредитна политика дава възможност на банковите директори и служители да обсъдят и развият основните цели на банката и да установят желаната институционална посока. Кредитната политика и целите на банката би трябвало да отчитат и други въпроси, като доходността на банковата дейност, нейната ликвидност, управлението на активите и пасивите.

Пример:

Цел на банката е да отпуска кредити, изгодни за клиентите и за нея самата. В рамките на тази функция общо намерение на ръководството на банката е да се предоставят безрискови заеми, които ангажират свободните за инвестиране средства. Очаква се упълномощените за това банкови служители да отпускат и да се стремят да развият всички сигурни заеми, разрешени от ресурсите на банката, разпоредбите и нормативната база.

Цели на кредитната политика

Външни фактори – пазарна зона

Пазарната зона на една банка трябва да бъде добре очертана, за да бъдат директорите и кредитните инспектори наясно със специфичните географски ограничения при кредитораздаването. Подобна политика – макар и в противоречие с основните цели на банката – възпира одобряването на заеми за клиенти извън пределите на пазарната зона. Това помага на кредитните инспектори да осъществяват по-добър контрол върху отпуснатите заеми, тъй като разстоянията затрудняват ефективните контролни действия и увеличават рисковете. Изключенията би трябвало да се представят отделно и да подлежат на одобрение от съвета на директорите.

Пример:

Основната пазарна зона на банката се ограничава на север (юг, изток, запад) от ..... Потенциалните кредитополучатели, както физичес-

ките, така и юридическите лица, разположени извън тази зона, трябва да имат значими стопански цели на тази територия, като всички предоставени им заеми трябва да бъдат одобрени от комитета по отпускане на заеми и от съвета на директорите.

Вътрешни фактори

Приходи

Целите, формулирани от политиката на банката, трябва да отчитат влиянието на кредитния портфейл върху други фактори, каквито са капиталът на банката и нейните приходи. Полезно е ценообразуването на един заем да се свърже с неговата вътрешната оценка.

Рискове

Оценката, която отразява по-голям риск, предизвиква и по-висока лихва по кредита. След като отчете стойността на разходите по своята дейност, банката трябва да си постави разумна цел за общото функциониране на портфейла. Според реализирането на тази цел се оценява дейността на ръководството на банката.

Пример:

Схемата на банката за ценообразуване се основава на маржа между приходи и разходи за лихви, административните разходи и разходите за рискове плюс процент печалба. Дългосрочна цел е постигането на $x\%$ възвращаемост (след заделяне на резерви за покриване на загуби по кредити и след облагане с данъци).

При определяне целите на политиката на банката могат да се отчитат и други фактори, като ликвидност, управление на активите и пасивите, адекватност на капитала. Те трябва да бъдат конкретизирани по същия начин, както целта по приходите.

Определяне и администриране на кредитната политика

Създатели

Отговорността при определянето и администрирането на кредитната политика също трябва да е точна и ясна. Важно е кредитната политика да бъде приспособима към:

– променящата се нормативна база;

- финансовото състояние на банката;
- различните по вид субекти, желаещи да получат кредит;
- условията на конкуренцията;
- информационната система за проблемните кредити.

Препоръчва се периодично, например на всеки шест месеца, да се прави преглед на кредитната политика. Трябва да бъде сигурно, че веднъж установена, кредитната политика продължава да бъде достатъчно гъвкава и да изпълнява първоначалните си функции.

Създатели на кредитната политика на банката ще бъдат най-вероятно висши служители от управлението и ръководителите на кредитния отдел. Управителният съвет, представляващ собствениците на банката, е отговорен за осигуряването на надлежни правила за дейността на банката, които се изпълняват стриктно.

Следователно към създателите на кредитната политика се отнасят:

- управителният съвет;
- кредитните инспектори;
- комитетът по отпускане на заеми.

Пример:

Съветът на директорите на банката носи отговорност за правилното насочване на кредитния ѝ портфейл. Настоящата кредитна политика е одобрена и приета от съвета на директорите като официални правила, които ръководят дейността на кредитния отдел. Съветът на директорите следи възприетата политика да бъде винаги в съответствие с променящите се икономически и пазарни условия. Ръководителите на банката носят отговорност за следването на тази политика. Те трябва да предоставят на вниманието на съвета на директорите всяко отклонение от нея. Комитетът по отпускане на заеми и ръководството на банката би трябвало също да отправят препоръки към съвета на директорите във връзка с необходимостта от внасяне на изменения в политиката, които той може да приема или да не приема.

Ръководството на дейностите по отпускане на кредити в банката се осъществява под надзора на старши кредитния инспектор, а той следва изискванията на възприетата политика. Старши кредитният инспектор може да се допитва за препоръки до съвета на директори-

те при съмнения във връзка с отпускането на кредити по въпроси, свързани с тълкуването или прилагането на кредитната политика.

Отговорност

Отговорността за придържането към кредитната политика трябва да бъде ясна и определена.

Пример:

Отговорност за спазването на правилата на кредитната политика носят:

- главният изпълнителен директор;
- старши кредитният инспектор;
- комитетът по отпускане на заеми;
- кредитните инспектори;
- вътрешният контрол.

Очаква се всички служители на банката да се придържат към структурата и замисъла на възприетата политика. Всяко отклонение от тази политика трябва да бъде одобрено от съвета на директорите преди поемането на какъвто и да било ангажимент за предоставяне на средства. Всички допълнения и изменения на политиката също трябва да бъдат одобрени от съвета на директорите. Лицата, които следят за спазването на системата за вътрешен контрол, проверяват и за спазването на настоящата политика при редовните си инспекции върху дейностите по отпускане на кредити.

Пълномощия при отпускането на кредити

Пълномощията при отпускането на кредити би трябвало да варират в широк мащаб и да отразяват възможностите, мненията и характера на ръководството. Още при първоначалното формулиране на кредитната политика в групата за осъществяване на контрол могат да се включат членовете на съвета на директорите, главният изпълнителен директор, старши кредитният инспектор и членове на комитета по отпускане на заеми.

Различните банкови институции определят различни пълномощия при отпускането на заеми в зависимост от заемания пост, опита и отговорността на даден кредитен инспектор. Тези различия включват и предоставяне на пълномощия за отпускане на по-големи левови

суми от висшите служители и ръководители на по-големите клонове на една банка, отколкото се предоставят на същите в по-малките звена на банката.

Най-общо лимитите за отпускане на кредити са по-големи при групови пълномощия, отколкото при тези на отделни лица. Това позволява няколко инспектори, включени в рамките на комитета по отпускане на кредити, да одобряват заедно по-големи по размер заеми от тези, които всеки от тях поотделно би могъл да одобри. Тъй като различни лица разглеждат и одобряват един голям кредит преди ангажиране на средствата, това спомага за осигуряване качеството на кредита. Редът и действията в тази област се определят от многобройни фактори, а именно: знанията и опита на кредитните служители, а също и предоставените им възможности за гъвкавост и отговорност.

Ненужните забрани за кредитни пълномощия на оперативните ръководители на банката би трябвало да се избягват. Ударението трябва да се постави на факта, че служителите и органите, упълномощени да отпускат кредити, са призвани да осигуряват нужния контрол и същевременно да реагират бързо на получените молби за отпускане на кредит.

Сумата на кредита, която един служител е упълномощен да предостави, трябва да включи цялостната открита експозиция на банката към клиента. Това са всички директно предоставени средства на длъжника (кредити, сделки с чужда валута), вложения на банката в акции и ценни книжа, емитирани от длъжника, всички средства, предоставени от банката, които той може да ползва при настъпването на определени събития или обстоятелства (акредитиви, гаранции в полза на длъжника или предоставени от длъжника за други средства, които банката е отпуснала) и всички останали средства, отпуснати на свързани с длъжника фирми. Включването на тези елементи, въпреки че не всички могат да се считат за предоставени средства, подлежащи на законови ограничения, показва общата експозиция на банката към даден клиент. Това помага да се вземе решение дали тази сума може да бъде увеличена и да окаже влияние върху клаузите и условията на кредитния договор.

Сумите по кредитните пълномощия могат да бъдат различни за обезпечени и необезпечени заеми. В такъв случай банката трябва внимателно да определи обезпеченията по заеми, които приема, и по

този начин да даде възможност на кредитния инспектор да ползва пълномощията си за отпускане на обезпечени кредити. Това е изключително трудно особено при сегашната непълнота на законовата уредба в България.

Пример:

Пълномощия на инспектор да одобрява и отпуска кредити

Кредитните инспектори носят отговорност за осигуряването на:

- бърз отговор на клиентите;
- верни доклади пред управителния съвет;
- ясен списък на поетите ангажименти за отпускане на заеми.

Обхват на пълномощията

Кредитният инспектор е упълномощен да предоставя кредити до определена сума, която се посочва срещу името му, без за това да е необходимо одобрение от какъвто и да било комитет или ръководител. Достатъчно е тези заеми да отговарят на кредитната политика на банката и заложените в нея принципи. Би следвало общите задължения на заемополучателя към банката да не надвишават сумата, която кредитният инспектор е упълномощен да одобри. Главният изпълнителен директор на банката може да предостави пълномощия за отпускане на кредити в размер на не повече от дадена сума в левове на инспекторите и (или) служителите, без за това да е упълномощен изрично от управителния съвет. За това свое действие той трябва да докладва пред него на следващото му заседание и то да се впише в протокола.

Кредитни инспектори и техните пълномощия

1. Име, длъжност, сума на обезпечения кредит ..... лв.
сума на необезпечения кредит ..... лв.
2. Име, длъжност, сума на обезпечения кредит ..... лв.
сума на необезпечения кредит ..... лв.

Одобряване на разрешения за кредити

Необходимите разрешения трябва да бъдат получени, преди да се отпусне кредит на клиенти или да се поемат ангажименти към тях за отпускането му.

Всички кредити, които превишават установените лимити за раз-

личните кредитни инспектори, при условие че не превишават законовия лимит на банката, преди ползване трябва да се одобряват от:

- инспектор, чиито пълномощия включват достатъчно голям лимит, позволяващ одобряването на заема;
- комитетата по отпускане на заеми, чиито пълномощия са сбор от пълномощията на неговите членове, като тяхното членство е било одобрено от управителния съвет;
- съвета на директорите.

Инспекторите не могат да сумират кредитните си пълномощия, освен ако не са членове на комитетата по отпускане на кредити, а съветът на директорите може да ограничи общото пълномощие на комитетата до сума, по-малка от сбора на индивидуалните кредитни лимити на неговите членове, като така запазва за себе си най-големите пълномощия за одобряване и отпускане на заеми.

Организация на комитетата по отпускане на кредити

Организацията и действието на комитетата по отпускане на кредити отразяват специфичните характеристики на всяка банка, вътрешната ѝ структура и целите, които си е поставила. Степента на делегиране на пълномощия зависи от наличието на квалифицирани кадри. Обикновено комитетите по отпускане на кредити функционират по-ефективно, когато не са прекалено големи.

Всички кредити трябва да притежават **Становище за одобряване на кредита**, което да описва в детайли:

- молбата за отпускане на кредит;
- целта, за която ще се използва кредитът;
- поне два източника за погасяване – първостепенен и второстепенен;
- погасителен план;
- ценообразуване на кредита;
- общата открита експозиция на банката към този заемополучател;
- сравнителен финансов анализ на клиента за няколко финансови години, ако е възможно;
- състоянието на паричните потоци в дадената стопанска единица;

- бележки, разкриващи сведения от историята на фирмата и допълнителни обезпечения на кредита, които се изискват в някои случаи;
- подписите на одобрилите кредита инспектори.

Пример:

Комитет по отпускане на кредити

Осъществяването на кредитораздавателната дейност в банката е под надзора на старши кредитния инспектор, който следва възприетата в момента политика. Старши кредитният инспектор се обръща за съвет и препоръки към съвета на директорите относно решения по кредити или въпроси, които включват тълкуването или приложението на кредитната политика.

Комитетът по отпускане на кредити се състои от следните членове:

- _____ – председател
- _____ – заместник-председател
- _____ –

Председател на комитета е президентът на банката, а заместник-председател е старши кредитният инспектор. Двама членове на комитета съставляват кворум и единият от двамата поема функциите на председател, ако президентът на банката или старши кредитният инспектор отсъства.

Всички разрешени кредити се разглеждат или одобряват от комитета. (Комитетът по отпускане на кредити се събира най-малко *n* пъти седмично.) Пълномощията на комитета за размера на отпуснатите кредити се равняват на сбора от пълномощията на присъстващите негови членове освен ако не са сведени от съвета на директорите до по-малка сума.

Заеми и кредити в размер на *x* или повече лева трябва да се предоставят или договарят само след одобрение от комитета по отпускане на кредити.

Старши кредитният инспектор или назначен от него представител поема функциите на секретар на комитета и отговаря за подреждането на потока от материали за събранията. Инспектори, желаещи да изложат пред комитета определени проблеми, са длъжни да уведомят секретаря за това предварително.

Съветът на директорите разглежда функциите на този комитет,

протоколите от неговите събрания и отговорностите му поне веднъж в една календарна година. Той може да внесе всякакви изменения в комитета по отпускане на кредити и в неговите отговорности, щом прецени това за разумно.

Класифициране на кредитите

Кредитните инспектори трябва да дават оценка на кредитите, които са отпуснали. Тези оценки са необходими на комитета по отпускане на кредити и трябва да бъдат налице, когато той разглежда или одобрява даден кредит. Това помага на комитета да разбере как инспекторът преценява кредита, като го класифицира и оценява. оценките на кредитите са поне пет категории, а вътре във всяка може да има допълнителни раздели.

Редовни

Това са кредити, при които се действа според изискванията на кредитния договор. Няма причини да се подозира, че финансовото състояние на длъжника или адекватността на обезпечението са се влошили по какъвто и да било начин. Ако този длъжник поиска допълнителни средства, вероятно е банката да му ги отпусне (те са обект на вътрешни или законови кредитни ограничения).

Кредити под наблюдение

Активите при тази категория са защитени в момента от загуба, но въпреки това са потенциално слаби. Тази активи съдържат потенциален кредитен риск, който е оправдан, но не и дотолкова, че да се оцени кредитът като нестандартен.

Кредитите под наблюдение имат потенциално слаби места, които ако не се отстранят, отслабват актива или не осигуряват достатъчна защита на кредитната позиция на банката в бъдеще. Активи, които могат да попаднат в тази категория, са тези, които кредитният инспектор не е в състояние да надзирава добре поради липса на знания и опит, поради неблагоприятни тенденции в развитието на дейността на длъжника или на тенденция към обезценяване основното обезпечение на заема, но все още не се е стигнало до положение, при което да е налице конкретен проблем. В тази категория може да се включи

всеки кредит, по отношение на който кредитният инспектор изпитва някакви съмнения.

Нестандартни

Нестандартният кредит е недостатъчно защитен от текущата действителна стойност или платежоспособност на длъжника или на заложеното обезпечение. Определените за нестандартни активи трябва да притежават очевидна слабост или слабости, които застрашават погасяването на дълга. Характеризират се с ясно открито възможност банката да претърпи някаква загуба, ако този недостатък не бъде отстранен. Докато потенциална загуба е налице при общата сума на нестандартните активи, при отделните активи, оценени като нестандартни, не е задължително тя да прерасне в реална.

Лоши

Актив, класифициран като съмнителен, притежава всички слабости на нестандартния, като се характеризира още и с това, че слабостите му правят събирането или погасяването на целия дълг крайно съмнително или малко вероятно на базата на настоящите факти, условия и стойностни оценки. Вероятността да се претърпи загуба е изключително голяма, но поради определени важни и специфични фактори, които могат да действат в полза на засилване стойността на актива, класифицирането му като загуба се отлага, докато стане възможно с по-голяма точност да се установи неговият характер. Тези нерешени, висящи фактори включват предложения за сливане, продажба или ликвидация, капиталови инжекции, компенсирани права на задържане върху допълнително обезпечение, и планове за рефинансиране.

Загуби

Активи, определени като загуба, се считат за несъбираеми и с такава ниска стойност, че по-нататъшното им съществуване като активи на банката не е позволено. Определението не означава, че този актив е абсолютно невъзстановим или че след като бъде спасен, няма да има стойност, а че не е практично или желателно да се отлага за бъдеще отписването на този принципно лишен от стойност актив, въпреки че частичното му възстановяване може би ще се осъществи.

Дори и обслужван кредит, обезпечен с основен залог или с поръ-

чители, при настъпването на определени събития и обстоятелства може да бъде оценен извън групата на редовните кредити. Значимо отклонение от предварително предвидения източник на погасяване заслужава критика, тъй като е възможно условията за погасяване поначало да са били либерални и неспазването им би могло да се преодолее технически чрез изменения, рефинансиране или допълнителни авансови плащания. Обратно – не всички заеми, по които има неспазване на условията за погасяване, следва да се оценяват по вътрешни критерии. Кредитният инспектор трябва да установи причината за неспазването на условията и на тази база да оцени кредита. Решаващ фактор за това трябва да бъдат първоначално определеният източник за погасяване на заема и възможностите на длъжника да го оползотвори.

Целият остатък по непогасения кредит трябва да бъде класифициран. Ако по кредита възникне проблем, той се отнася за целия кредит, а не само за просроченото плащане. Това е по-консервативен подход, който засилва вниманието на ръководството и управителния съвет на банката към общия размер на един потенциален проблем.

Преглед на отпуснатите кредити

Трябва да се организира служба за преглед на кредити, за да се осигури тяхното постоянно съответствие с изискванията на кредитната политика на управителния съвет. За да осъществи поставената пред нея цел, тази служба трябва:

- да бъде независима от одиторите;
- да докладва директно на съвета на директорите;
- да притежава правомощия по свое усмотрение да ръководи и класифицира действията на отпусналите заема органи и да установява тяхната валидност.

Пример:

Установява се служба за преглед на кредити, която ще разглежда всички доклади за отпуснати кредити, подготвени за съвета на директорите, с цел да осигури тяхната достоверност. Службата ще разглежда самостоятелно всички заеми, превишаващи сумата от x лева, поне веднъж на всеки 12 месеца, за да се установи, че те са в съответствие с изискванията на кредитната политика и че всички изключения са

получили нужното одобрение. Всички заеми ще бъдат вътрешно оценявани (класифицирани) от кредитните инспектори. Службата за преглед на кредити също ще дава независима оценка на всички отпуснати кредити, превишаващи x лева. Тя ще докладва пред комитета по отпускане на кредити за съществуващи различия между горните две оценки и причините за това. Нейните оценки ще се считат за водещи. Всички кредити, които надвишават x лева, класирани като нестандартни или съмнителни, ще бъдат разглеждани на всеки n месеца.

Кредитни досиета

Изисквания по отношение на кредитните досиета

Банките трябва да водят кредитно досие за всеки свой кредитополучател без изключение. Големината и съдържанието на досието се определят в зависимост от сложността на ситуацията, относителния размер и честотата на получаваните от даден клиент заеми и необходимата изходна информация. Текущото кредитно досие предоставя на комитета по отпускане на кредити и на кредитния инспектор синтезирана текуща информация, необходима за надлежен преглед и последващи действия.

Пример:

Кредитни досиета

Кредитно досие трябва да се води за всеки клиент на банката, на когото е предоставен кредит. Тези досиета съдържат текуща информация и се предоставят за проверка на комитета по отпускане на кредити в банката, службата за преглед на кредитите, на одитора и надзорните органи.

Документното досие трябва да се води за всички правни документи, които свидетелстват за наличие на дълг и обезпечение на заема. Те трябва да се съхраняват на място, защитено от пожар, например в трезор.

Може да се води и работно досие, което съдържа копия от документите за посочените по-долу елементи.

Системата от двойни досиета осигурява лесен достъп до нужната информация, като същевременно се вземат предохранителни мерки за правните документи.

Ръководството на банката трябва да установи срока, през който тези документи ще се водят. В някои случаи е възможно да има законно наложени срокове. Досиетата трябва да се водят достатъчно време, за да се предпази банката от евентуални последващи съдебни спорове за разплащане.

Съдържание на кредитното досие

1. Молба за отпускане на кредит.
2. Копие от договора за кредит.
3. Кредитни мемориални записки :
  - основна записка, която описва клиента;
  - текущи записки за получена информация.
4. Бизнесплан:
  - проекти;
  - бюджет.
5. Финансови отчети:
  - за три финансови години назад;
  - междинен отчет от началото на отчетния период до близка дата.
6. Таблици с анализ на текуща финансова информация за кредитополучателя.
7. Анализ на паричните потоци.
8. Кореспонденция:
  - от голямо или трайно значение;
  - от текущо значение;
  - от временен интерес – може да отиде в общото досие или в досието за кореспонденция.
9. Други важни сведения:
  - реклами;
  - статии във вестници, материали и др.

Кредитни мемориални записки

В кредитното досие на длъжника трябва да бъдат включени два типа мемориални записки. Първата е **Становище за одобрение на кредита**, детайлно описана в раздела „Организация на комитета по отпускане на кредити“. Трябва да се водят и други записки, които спомагат да се разберат кредитът и разсъжденията на инспектора за хода на жизнения цикъл на кредита.

Пример:

Кредитни мемориални записки

Задължение на кредитния инспектор е да следи за изготвянето на нужните записки за кредитното досие по всеки заем. Записките могат да бъдат:

- становище за одобрение на кредита
- постоянни записки, които описват:
  - разговори и споразумения с клиента;
  - очаквания за действията на длъжника;
  - съществени факти за клиента или неговата стопанска дейност.
- бизнесплан на клиента (икономическа обосновка).

Бизнесплан

Бизнеспланът е особено важен при сегашната обстановка в България, тъй като се появяват много нови субекти на стопанска дейност. Те нямат история, финансови отчети и минал опит. Бизнеспланът може да подпомогне кредитния инспектор да оцени жизнеспособността на предложения бизнес. Той показва дали потенциалният кредитополучател е преценил добре всички фактори, които биха възпрепятствали или спомогнали за успеха на неговото начинание.

Пример:

Бизнесплан се изисква от всички клиенти търговци. Той разкрива как ще се използва заемът и какви са очакванията за развитие на бизнеса, откъдето ще идват и средствата за погасяване.

Финансови отчети

За много стопански субекти в България финансови отчети липсват или са несигурен източник на информация. Законът обаче изисква от много фирми да изготвят финансови отчети и те именно следва да бъдат получавани от банката. Финансовите отчети на фирмите кредитополучатели трябва да бъдат получавани и анализирани при всяка поява се възможност. Когато това не е възможно, трябва да се разчита на такива фактори, като бизнесплан, обезпеченост и минали отношения на заемане и погасяване на средства.

Пример:

Всички кредити трябва да се придружават от текущ финансов от-

чет. Тези финансови отчети съдържат достатъчно информация в подкрепа на кредита, подписват се от заемополучателя или се удостоверяват от одобрен, независим експерт-счетоводител до размера, определен от комитета по отпускане на кредити и (или) кредитния инспектор, който одобрява заема. Освен това трябва да бъде получен и разгледан най-близкият до датата финансов отчет, представен пред данъчните власти.

Таблицы за икономически анализ

Кредитният инспектор анализира финансовата информация и я документира в кредитното досие. Това става под формата на таблица, анализ на паричните потоци и коментар.

Кореспонденция

Цялата кореспонденция за и от клиента трябва да се съхранява в кредитното досие или в досието за кореспонденция, което документира всички запитвания, отправени към клиента, за осигуряване на информация, както и други контакти.

Други важни сведения

Събирането на рекламни материали за даден бизнес може да помогне да разберем какво се прави, за да се реализира на пазара даден продукт. Всякакви статии от пресата, които се отнасят до фирмата, нейната дейност или служителите, могат да спомогнат за бъдещото определяне на нуждите от кредит и доколко той е приемлив. Подобни статии могат да разкрият и възможен проблем по кредита.

Общ кредитен лимит

Въпреки че разпоредбите за банковото дело поставят определен лимит на общото количество кредити, които банката може да предостави, някои банки считат, че за тях е полезно да установят по-нисък вътрешен лимит на кредитите. Това им помага да поддържат капиталовата си адекватност и ликвидност.

Пример:

Въпреки че целта на банката е да отговаря на нуждите на своите клиенти, трябва да се обръща внимание на ликвидността и зако-

новите ограничения. Следователно нейна принципна политика е общият размер на предоставените заеми да не надхвърля x пъти капитала на банката.

Максимален размер на кредита, предоставен на един клиент

Всяка официална кредитна политика трябва да съдържа и становище за максималната сума, която банката би могла да вземе на който и да е клиент. Възможно е тази сума да бъде по-ниска от сумата, разрешена от законодателните органи. Този вътрешен за банката кредитен лимит трябва да се адресира към всички онези елементи, които се разглеждат в раздела „Одобряване на разрешения за кредити“. При оценяването размера на заемните отношения трябва да се отчете следното:

- законовите ограничения;
- силните финансови показатели, съответстващи на предмета на дейност на кредитополучателя;
- доброто име и историята – стабилно, прогресиращо предприятие;
- способното висше ръководство и помощното управление;
- демонстрираното умение за набиране на средства при изплащане на погашенията на всички падежи по дълга.

Размерът на заема трябва да неутрализира риска. Добре е да се започне с малка сума, която постепенно да нараства.

Пример:

Банката цели да вземе такава по размер позиция спрямо всеки клиент, която да е в съответствие с:

- характера на риска;
- изгледите за рентабилност;
- настоящата бизнесстратегия на банката.

Наблюдение и контрол над поетите ангажименти за отпускане на кредити

За управлението на наличните средства, капиталовата адекватност и кредитните лимити е нужно да се контролират поетите от банката ангажименти за отпускане на средства на клиенти. Всеки подобен ан-

гажимент трябва да получи одобрение според изискванията на кредитната политика.

Ангажиментите на банката следва да бъдат включени в кредитната записка и в кредитните лимити.

Ангажименти според договорния статут

Кредитни линии

Признаването на кредитна линия се извършва в писмена форма. Банката трябва да отпуска средства в изпълнение на поетите ангажименти, щом клиентът започне да усвоява средствата. Възможно е да се даде известна свобода на банката при спазването на нормата ѝ за ликвидност и ограниченията по кредитния лимит. При подновяване на кредитните линии банките имат правото да ги ограничат, когато няма очевидна нужда от тях, и така да освободят заемни средства за други клиенти. Щом се установят кредитни линии, те трябва да се разглеждат най-малко един път годишно.

Обвързващи ангажименти

Банките поемат ангажименти в рамките на обвързващи договори, които се състоят в това, че ако заемополучателят спази определени условия, банката се задължава да му отпусне кредит. Обикновено при подобен открит договор за кредитиране банката начислява и определена такса. Стенд-бай гарантирани акредитиви и гаранции могат да бъдат причина банката да отпусне средства и те трябва да бъдат управлявани като другите форми на отпуснати кредити.

Неофициални ангажименти

Те включват изразяване на намерение за отпускане на кредит, кредитни линии и други неофициални ангажименти. По тях се достига до предварително писмено или устно споразумение, но не се начислява и заплаща такса. Изразяването на намерение обикновено се произнася с такива думи, които отхвърлят каквито и да било обвързващи ангажименти. С цел предпазване от погрешно тълкуване всякакви обсъждания или предложения трябва да се оформят писмено, за да се докаже, че те не представляват ангажимент за отпускане на заем.

Вътрешни линии

По редица причини един кредитен инспектор може да избягва да изрази мнение пред клиента относно намерение за отпускане на заем толкова определено, колкото е обичайно при наличие на кредитна линия. Възможно е той да желае да получи пълномощия да предоставя периодични заеми при наличие на задоволителни за него условия. При подобна ситуация банките имат на разположение вътрешно наблюдавани, неразкрити линии (вътрешни линии), които не се водят под отчет от клиента и не намират израз като поети от банката ангажменти. Общата им сума и начинът им на ползване се контролират вътрешно в помощ на управляването на ликвидността и капиталовата адекватност на банката.

Пример:

Общата сума на неизплатените, дължими кредити и сумите, по които банката има официални ангажменти, се използват, за да се установи съответствието с настоящата кредитна политика. Сумите, по които банката няма официални ангажменти, не се включват в горната сума, тъй като банката може да откаже да предостави тези средства. Сумите, по които банката няма ангажменти, следва да бъдат отчетени в становището на инспекторите за одобряване на кредити, след което трябва да получат необходимото потвърждение.

Обезпечение

Очевидно някои заеми поради характера на направеното обезпечение са в действителност по-малко ликвидни от други. Всички заеми трябва да бъдат разглеждани поне един път на тримесечие от кредитния инспектор, отпуснал заема, а когато промени в политиката го налагат, заемите се разглеждат и по-често.

Кредитните инспектори и комитетът по отпускане на кредити трябва да осигурят за заемите достатъчно допустима граница на безопасност между предварителната и текущата пазарна стойност на обезпечението.

Функции и цели на обезпечението

1. Погашение – *запланувано* превръщане в пари като средство за погасяване.

2. Защита на вземанията по кредитния договор – да се минимизират рисковете или да се съкратят разходите.

Адекватност на обезпечението

Обезпечението трябва да може да се превърне в пари, които покриват различните рискове:

- ликвидност – нужното време за продажбата му и обръщането му в пари;
- колебания в стойността му в резултат на намаление на цените, излизане от употреба, амортизация, разходи за продажба и т.н.
- разходи на заемодателя – за лихви, поддръжка, продажба и т.н.

Права на заемодателя

Заемодателят трябва да има право да получи обезпечението, преди то да е загубило стойността си. В споразуменията за отпускане на заем са нужни характеристики на търсенето, за да подпомогнат предпазването от резки, динамични промени в пазарните стойности и от потенциална загуба на обезпечението. Също така погасяването по начин, различен от уговорения в кредитния договор, трябва да задейства неизпълнение по отпускането на заема от страна на банката. Това спомага да се постигнат сигурни, стабилни позиции на банката по отношение на обезпечението.

Защита на правото за задържане на обезпечението

Кредитните инспектори трябва да са наясно как да реализират правото си на задържане на обезпечението или да се допитат до юрисконсулт.

Валидност: обезпечението трябва да се обвърже със задължението, чиято защита се осигурява чрез:

1. Надлежно предоставяне на право на задържане от собственика на обезпечението:

- доказателство за собственост по документи за собственост, регистрация или други юридически средства;
- предоставяне на ипотека или гаранция за заем в случай че кредитополучателят не е собственик на заложеното имущество;
- нужните документи, даващи право на задържане, надлежно попълнени и заведени.

2. Защитимото в съда право на банката да продаде обезпечението и да задържи парите.

Лихвени проценти

Всяка банка трябва да поддържа собствена таблица на лихвените проценти, определена в зависимост от преобладаващите сконтови проценти. Първостепенен недостатък на таблицата е, че посочените ставки често се превръщат в минимални и не отразяват правилно степента на риск на кредита. Ръководителите по отпускане на заеми трябва постоянно да напомнят на кредитните служители, че различия в ставките съществуват и че те се определят от фактори, като риск, остатъци по депозити, ликвидност на обезпечението и тип погасителна програма, като същевременно на всички клиенти се предоставят равни, справедливи условия. Формирането на цената на един заем трябва да се свърже с качествената му оценка, давана от кредитните инспектори и службата за преглед на кредити. Обикновено разходите по обслужването на значителен по размер заем не са по-големи от тези за малък заем, откъдето следва, че различията в лихвените проценти са резултат на различните рискове.

От своя страна ежемесечно предоставените заеми изискват значителна обработка и обслужване, което може да оправдае и по-високите лихвени проценти.

Пример:

Лихвените проценти трябва да бъдат в съответствие с таблицата, приета от комитета по отпускане на кредити. Той разглежда таблицата на лихвените проценти, когато прецени за необходимо, и внася нужните промени.

Лихвеният процент на търговската банка, прилаган към първокласни клиенти (prime rate), е най-добрият процент по краткосрочни кредити, който се предоставя на най-надеждните клиенти. Този процент осигурява достатъчна възвращаемост, за да се покрият разходите на банката и да се осигури минимална печалба.

Всички договорени ставки с малки изключения се променят в рамките на 30-дневен срок, за да поддържа банката своята конкурентоспособност и да минимизира рисковете, които поема по лихвените проценти. Възможни са и изключения на фиксираните лихвени про-

центи:

- при 30-дневен или по-къс срок на падеж на кредита;
- при отпускане на средства по кредита от съответстващите му по размер източници, като например евродоларови заеми;
- особени изключения, одобрени от комитета по отпускане на кредити и съвета на директорите на банката.

Погасителен план на кредита

Всеки кредитен инспектор в банката трябва да признае, че е от полза както за заемополучателя, така и за банката, заемът да има погасителен план, по който е постигнато съгласие още при отпускането му. Това помага на кредитния инспектор да опознае финансовите възможности на кредитополучателя и неговата готовност да обслужи и допълнителен дълг.

Неспособността да се изплащат погасителните вноски в срок е сигнал за кредитния инспектор, че заемополучателят изпитва трудности в движението на паричните потоци и че по отношение на този длъжник е нужна допълнителна предпазливост.

Всеки заем трябва да има два жизнени източника за погасяване и те трябва ясно да бъдат посочени в становищата за одобряване на кредита и в кредитните мемориални записки.

Просрочени кредити

Специално внимание трябва да се отдели на постоянното и неизменно съобщаване за неизпълнение на задълженията по погасяването и за предприеманите действия. Банката трябва да вземе решение, че всяко погасение по главницата или лихвите, което е просрочено, изисква целият кредит да се счита за просрочен. Пред съвета на директорите трябва да се докладва за цялата сума на кредита.

Проблемни кредити

Някои банки поставят всички проблемни кредити в независим отдел вътре в организацията, където са ангажирани опитни служители. Този отдел може да се използва като място за консултации или като зона, в която се прехвърлят проблемните кредити, за да бъдат спе-

циално разгледани. Такъв подход може също да бъде използван и за спасяването на заеми, които са били отписани като загуба.

Всяка банка трябва да води постоянен списък за наблюдение, който включва всички кредити, при които има някакви съмнения за пълното им събиране в уговорените срокове, както и всички други заеми, които създават на банката проблеми.

Загуби от кредити

Повечето банкери са съгласни, че не могат да се избегнат известни загуби от кредити. Ръководството на всяка банка обаче трябва да реши как ще осъществява контрол над загубите и да определи какви по размер загуби са допустими. Балансът на допустимия риск се намира някъде между нулевата загуба от кредити, която предполага изключително консервативен подход и, от друга страна, разорителни и неоснователни опрощавания на дългове. Всяка банка трябва да развие собствена дефиниция на този риск. Допустимите рискове, максималната ефективност и рентабилността се смесват с искрената заинтересованост от посрещане нуждите на пазарната зона на банката.

Пример:

Съветът на директорите разбира, че предоставянето на средства от банката по необходимост съдържа разумни бизнесрискове. В рамките на кредитната програма могат да се очакват известни загуби и задача на съвета на директорите е да поддържа такъв по размер резерв за бъдещи загуби от заеми, какъвто сметне за нужен, който е разрешен от съответните банкови и данъчни закони.

Кредити в чужда валута

Банката може да бъде в състояние да предоставя на клиентите си кредити в чужда валута. Достъпът до източници на постъпления в чужда валута може да даде възможност да се отпускат валутни кредити на клиенти при проценти, по-ниски от текущите лихвени проценти. При отпускане на такъв вид кредити банката трябва да внимава кредитополучателят да има източник на доходи в същата чужда валута, от който ще се изплаща кредитът. Това ще предпази клиента от валутно-курсови рискове, въпреки че кредитните рискове ще останат същите.

Пример:

Съветът на директорите признава, че предоставянето на кредит в чужда валута, може да бъде изгодно и за банката, и за клиента. За предпазване на банката и клиента от валутно-курсови рискове банката хеджира погашенията по главницата и лихвите на краткосрочния валутен пазар. Заеми в чужда валута ще се предоставят само на онези кредитополучатели, които имат достатъчно постъпления в същата чужда валута, за да изплатят дълга си.

Заклучение

Съветът на директорите на банката носи основната отговорност за осъществяването на контрола над кредитния портфейл на банката. Изпълнителното ръководство на банката и кредитните инспектори трябва също да имат дял при формулирането на кредитната политика, като носят ясно определена и осъзната отговорност за нейното изпълнение.

Никоя кредитна политика не може да замести опитния и висококвалифициран персонал, разумните оценки и интелигентно осъществявания надзор върху кредитния портфейл. Кредитната политика трябва да се изучава, разбира и променя, за да отговаря на икономическия климат и променящото се състояние на банката. Дори и най-добре замислената политика излиза от употреба и става непрактична, ако не се актуализира.

Добрата кредитна политика отчита факта, че правилата се създават, за да се нарушават. Тя дава възможност при добре обосновани обстоятелства да се допускат отклонения от установените правила.

При усложнения кредитният инспектор или служителят, който одобрява отклонение от политиката, трябва да носят отговорност. Успешното действие на всяка кредитна политика зависи най-вече от способността на кредитните инспектори да се ориентират в обстановката, да знаят кога да заобикалят установените правила и кога да потърсят от свои колеги или от висшето ръководство на банката допълнително мнение.

Ëîǒúí Êåéí

ÊĐÅÄÈÒÍÀ ÌÎËÈÒÈÊÀ ÍÀ
ÒÚĐÃÎÂÑÊÀÒÀ ÁÀÍÊÀ